

Rozdział I. Pojęcie logiki i jej struktura

Część I. Pojęcie

Arystoteles wyodrębnił logikę jako dyscyplinę służebną. Nie pojmował jej jako nauki, ale jako **przygotowanie i narzędzie nauk**. Stagiryta, rozwijając tajniki definiowania i wnioskowania indukcyjnego, dał podstawy do rozwoju logiki jako odrębnej dyscypliny badawczej.

Logika to nauka o sposobach jasnego i ścisłego ujmowania myśli, która określa reguły poprawnego rozumowania i uzasadniania twierdzeń. Jasne, konsekwentne i uporządkowane myślenie jest podstawą poprawnego wnioskowania. Analizując zasady poprawnego rozumowania sprawdza się konstrukcje zdań zarówno z formalnego punktu widzenia, jak i pod kątem zawartości merytorycznej.

Logika jako samodzielna dziedzina nauki wykształciła się z nauk filozoficznych. Obecnie jest **nauką autonomiczną**, której przedmiotem jest definiowanie i badanie prawdy. Przedmiotem zainteresowania logiki jest **analiza poprawności pojęć, sądów i wnioskowań**. Logika wskazuje zasady poprawnego rozumowania i argumentowania, zajmuje się badaniem pojęć i zasad metodycznych wypracowanych przez inne nauki.

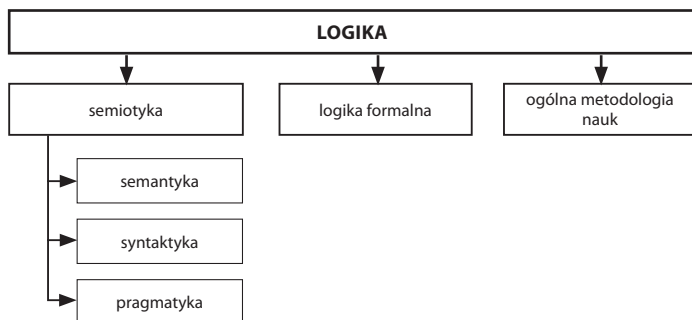
Bez poprawnego myślenia nauka by nie istniała, a człowiek nie byłby w stanie dokonać żadnego odkrycia naukowego. To za sprawą poprawnego myślenia, nauka się rozwija.

Nauka logiki przewidziana jest w programie studiów zarówno na kierunkach humanistycznych, jak i ścisłych. **Dla prawnika istotna jest poprawna interpretacja prawa i umiejętność przekonania kogoś do swoich racji za pomocą rzetelnych i trafnych argumentów.** Poprawne myślenie jest nieodzowne w procesie myślowym prawnika, bez względu na rodzaj wykonywanego w przyszłości zawodu.

Część II. Struktura

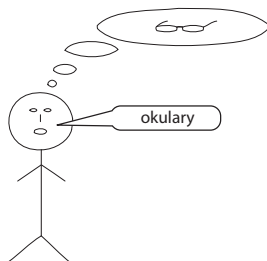
1. Podział. W obrębie logiki możemy wyróżnić trzy główne działy:

- semiotykę:
  - semantykę,
  - syntaktykę,
  - pragmatykę;
- logikę formalną;
- ogólną metodologię nauk.

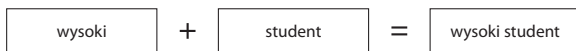

2. Semiotyka. Jest to nauka o znakach i systemach znakowych tworzących język. Zajmuje się rodzajami, właściwościami i funkcjami znaków. Obejmuje swym zakresem semantykę, syntaktykę i pragmatykę.

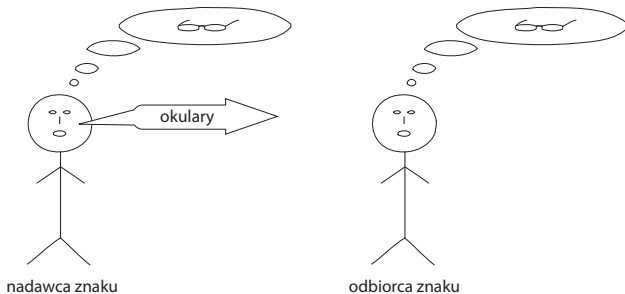
3. Semantyka. Jest to nauka zajmująca się badaniem związków, jakie zachodzą między znakiem a rzeczywistością, do której znak się odnosi. Wypowiadając jakiś wyraz myślami najczęściej zmierzamy do rzeczywistości, na którą dany wyraz nas naprowadza. Jeżeli wypowiadając wyraz *zamek* myślimy o urządzeniu w drzwiach albo o budowlu, będącej rezydencją królów, czy zaś o suwaku w ubraniu, to niewątpliwie mamy na myśli odniesienie semantyczne znaku zamek. Semantyka zajmuje się problematyką znaczenia wyrażeń.

4. Syntaktyka. Jest to nauka zajmująca się badaniem związków, jakie zachodzą między znakami wewnątrz danego języka. Dzięki syntaktyce możliwe jest poprawne wiązanie znaków w wyrażenia bardziej złożone.

5. Pragmatyka. Jest to nauka zajmująca się badaniem związków, jakie zachodzą między znakiem a tymi, którzy się nim posługują (tj. między nadawcami i odbiorcami znaków). Badanie w procesie komunikowania się ludzi zależności pomiędzy wypowiadającym a słuchaczem pozwala stwierdzić poprawność rozumienia treści znaku. Treść przekazywana przez nadawcę powinna dotrzeć do odbiorcy **bez zniekształceń**. Inaczej mówiąc, odbiorca powinien przypisać takie znaczenie spostrzeżonemu substratowi materialnemu, jakie zostało mu nadane przez nadawcę.

Do pragmatyki zaliczymy również **użyteczność zastosowania danego rozumowania do rozwiązania pewnych kwestii**. Przykładem odniesienia pragmatycznego jest prawidłowa reakcja kierowcy na znak drogowy. Badanie odniesienia pragmatycznego będzie mieć miejsce również podczas egzaminu z logiki, kiedy egzaminator będzie badać, czy student w sposób prawidłowy przyswoił sobie zasady poprawnego rozumowania.

6. Logika formalna. Logika formalna **badą schematy rozumowań niezawodnych**. Rozumowanie niezawodne to takie, które zawsze wiodzie do prawdziwego wniosku. W oparciu o schemat rozumowania niezawodnego, na podstawie zdania: *Żaden sędzia nie jest prokuratorem*, możemy wnosić, że i *żaden prokurator nie może być sędzią*. Skoro w zdaniu kategoriowym o budowie: *Żadne S nie jest P* nazwy *S* i *P* wykluczają się, to nie ma znaczenia, którą z nazw umieścimy na miejscu podmiotu. W takim przypadku zamiana podmiotu z orzecznikiem nie ma wpływu na wartość logiczną zdania. Zarówno zdanie o budowie: *Żadne S nie jest P*, jak i zdanie o budowie: *Żadne P nie jest S* będą miały taką samą wartość logiczną. Możemy więc powiedzieć, że zdanie: *Żadne S nie jest P* jest równoważne zdaniu: *Żadne P nie jest S*, co w języku sformalizowanym zapisujemy jako $SeP = PeS$. Zasada ta, nazywana **konwersją**, nie ma zastosowania do wszystkich zdań kategoriowych. Nie można jej w sposób niezawodny zastosować np. do zdania o budowie: *Każde S jest P*. Oczywiście jest, że ze zdania: *Każdy sędzia jest prawnikiem* nie wynika zdanie: *Każdy prawnik jest sędzią*. Z treści tych zdań wynika, że powyższe rozumowanie jest zawodne.

7. Ogólna metodologia nauk. Jest to **dyscyplina naukowa o sposobach dochodzenia do twierdzeń naukowych**. Składają się na nią wyniki badań nad metodami prowadzenia obserwacji i doświadczeń oraz zasadami rozumowań ścisłych. Wyniki tych badań stanowią punkt wyjścia i źródło inspiracji do badań nad metodologiami właściwymi dla poszczególnych nauk – odpowiednio do ich specyfiki. Tak tworzone są reguły warsztatów metodologicznych i tylko twierdzenia (zдания) będące rezultatami badań prowadzonych według tych reguł zaliczane są do pocztu wiedzy, za którą nauka ręczy swym autorytetem.

Wiedza, o której mowa w art. 7 KPK, to właśnie zbiór takich zdań. Zgodnie z tym przepisem organy postępowania kształtują swe przekonanie na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów, oceniających swobodnie z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego.

Ogólna metodologia nauk zajmuje się sposobem uzasadniania naszych twierdzeń.

W pracy myślowej prawnika ta dziedzina logiki jest niezastąpiona, bez względu na rodzaj wykonywanej profesji. Ważne jest by pełnomocnik procesowy – adwokat czy radca prawny – podczas procesów sądowych umiejętnie potrafił przedstawić argumenty świadczące o niewinności swego klienta, co w konsekwencji wpłynie na wynik procesu. Brak wiedzy z zakresu ogólnej metodologii nauk może skończyć się dla adwokata przegranym procesem, dla prokuratora – brakiem skazania oskarżonego, a dla sędziego – apelacją orzeczenia z uwagi na niezrozumienie przez stronę motywów rozstrzygnięcia, którymi kierował się sąd przy rozstrzygnięciu sprawy.

Poprzez umiejętne uzasadnienie twierdzeń można przekonać drugiego człowieka do naszych twierdzeń, które nie zawsze są prawdziwe. Właściwie dobrana argumentacja niejednokrotnie sprawia, że przekazywany fałsz wydaje się prawdą.

Ogólna metodologia nauk ujawnia chwytły erystyczne, których znajomość jest nieodzowna nie tylko przy wyrażaniu twierdzeń, ale również przy ich przyjmowaniu.

Rozdział II. Znak, kategorie syntaktyczne

Część I. Znak

1. Pojęcie. Znak to nadany przez kogoś, dostrzegalny zmysłowo układ rzeczy lub zjawisko o określonej treści umożliwiające pewnej grupie odbiorców odczytanie tej treści.

Znak to najczęściej **element jakiegoś języka**, przedmiot, który w procesie porozumiewania się ludzi służy do **przekazywania określonych treści** (informacji czy znaczeń). Za pomocą znaku poznajemy rzeczywistość. Znak został wytworzony przez człowieka dla celów komunikacyjnych. Może być on wyrażony wszelkimi zmysłami, jak np. słowem, dźwiękiem lub gestem.

Znakiem może być przedmiot, który poprzez utrwalony sposób używania go jest środkiem komunikacji. Niekiedy nawet bierne zachowanie jest znakiem.

PRZYKŁAD

Przykładem opisywanego znaku jest przyjęcie oferty. Zgodnie z art. 68² KC, jeżeli przedsiębiorca otrzymał od osoby, z którą pozostaje w stałych stosunkach gospodarczych, ofertę zawarcia umowy w ramach swej działalności, brak niezwłocznej odpowiedzi poczytuje się za przyjęcie oferty.

Klasycznym przykładem uporządkowanego zbioru znaków słownych jest język.

2. Elementy. Elementy znaku to:

- nadawca,
- treść znaku,
- odbiorca.

a. **Nadawca.** Nadawca to twórca znaku lub osoba, która przekazuje znak.

b. **Treść.** Treść znaku to reguły znaczeniowe nadane przez człowieka w celu komunikacyjnym, które są zrozumiałe dla określonej grupy odbiorców.

c. **Odbiorca.** Odbiorca znaku to osoba, do której znak jest skierowany, do której dany znak dociera. Nadawca i odbiorca znaku może być jedną i tą samą osobą. Zdarza się, że sami sobie przesyłamy znaki, gdy np. robimy zakupy według wcześniej przygotowanej listy, sporządzamy notatki z wykładów czy zapisujemy ważne informacje do pamięci telefonu.

PRZYKŁAD

Przykładem znaku może być znak drogowy, o ile w jego treści istnieje intencja komunikacyjna. Treść zawarta jest zazwyczaj w substracie materialnym, z którym to substratem łączymy określone znaczenie. Nie będzie więc znakiem znak drogowy porzucony na wysypisku śmieci.

3. Znaczenie. Znak ma swoje znaczenie, tylko jeżeli znajduje się w odpowiednim miejscu i w określonych okolicznościach. Każdy znak musi mieć odpowiednią treść. Bez treści porozumiewanie się nie jest możliwe.

Ten sam znak może być wyrażany za pomocą różnych reguł i w różnych językach.

PRZYKŁAD

Wyrazy: *kobieta*, *woman*, *die Frau*, *la femme*, *женщина* oznaczają dokładnie ten sam zakres desygnatów.

4. Oznaka. Od znaku należy odróżnić oznakę, która jest objawem czy symptomem jakiegoś stanu rzeczy. **Oznaka** powstaje samoistnie, współtowarzyszy danemu stanowi rzeczy i niekiedy kieruje w jego stronę myśli.

Oznaka tym różni się od znaku, że zjawisko współtowarzyszące danemu stanowi rzeczy powstaje samoistnie i nie ma zamierzonej treści komunikacyjnej.

PRZYKŁAD

Dym kojarzymy z ogniem. Para wodna unosząca się z czajnika może być oznaką gotującej się wody. Spadające liście z drzew oznaką nadchodzącej jesieni. Zapalenie się latarni ulicznych oznaką nadchodzącego zmierzchu. Mokra droga oznaką deszczu. Szkło na drodze oznaką wypadku. **Oznaki to dla prawnika ważne źródło wiedzy pozawerbalnej.** Fizjologiczne korelaty emocji wzbudzone u nieszczerzego rejestrowane są za pomocą poligrafu. Inne mimowolne przekazy niewerbalne, np. tzw. mowa ciała, obserwowane są przez przesłuchujących *etc.*

Część II. Język, stopnie języka, role semiotyczne wypowiedzi

1. Pojęcie języka. Język jest zbiorem znaków przyjętych na gruncie danego systemu, które służą do porozumiewania się. Z językiem stykamy się poprzez wypowiedź.

W skład języka wchodzi zbiór zdań oraz zbiór reguł składniowych opisujących zasady łączenia i konstruowania wypowiedzi. W zależności od tego, czy w pierwotnej szacie kształtowania się języka reguły składniowe wypowiedzi miały charakter spontaniczny, czy zależny, wyróżniamy język naturalny i sztuczny.

a. **Język naturalny.** Język naturalny jest językiem **ukształtowanym spontanicznie**, w sposób niezamierzony. Język ten jest pierwotnym językiem określonej grupy etnicznej. Początkowo **kształtował się on samodzielnie bez świadomej ingerencji człowieka.** W języku naturalnym reguły składniowe języka człowiek odtworzył dopiero w wyniku obserwacji metod łączenia i konstruowania wypowiedzi.

PRZYKŁAD

Przykładem języka naturalnego jest język grecki, hebrajski czy łaciński.

b. **Język sztuczny.** Od początku swojego funkcjonowania język sztuczny jest świadomym wytworem działalności jednostki lub grupy osób. Jest to język utworzony przez jednostkę lub grupę osób w wyniku *celowej działalności człowieka.* Język taki tworzony dla określonych celów od początku jest **sformalizowany.** W języku tym metody łączenia i konstru-

owania wypowiedzi są od samego początku ukształtowane w sposób zamierzony.

PRZYKŁAD

Przykładem języka sztucznego jest **esperanto** (choć duży wpływ języka angielskiego spowodował wyparcie tego języka sztucznego) i **język programowania** czy **język migowy**.

Zarówno język naturalny, jak i sztuczny po ukształtowaniu w wyniku ingerencji człowieka podlegają stałej ewolucji. Pewne wyrazy odchodzą w sposób bezpowrotny, a w ich miejsce rodzi się potrzeba skonstruowania nowych znaczeń. Wychodzą z obiegu wyrazy przestarzałe, które wskutek zmian kulturowych straciły użyteczność, a w ich miejsce wchodzi do obiegu wyrazy nowe. Postęp niemal w każdej dziedzinie społecznej, politycznej czy gospodarczej rodzi konieczność rozbudowania słownictwa. **Luki słownikowe** uzupełniane są poprzez zapożyczenia z języków obcych lub na drodze konstrukcji nowych wyrazów.

Na przestrzeni wieków odnotowano obok przyrostu neologizmów i zaniku archaizmów zmianę znaczenia niektórych wyrazów pozostających w użyciu.

PRZYKŁAD

Złodziej, zgodnie ze swoim słowotwórczym składem i etymologicznym znaczeniem, oznaczał początkowo złoczyńcę. Z biegiem czasu znaczenie złodzieja zacieśniło się do jednego, ściśle określonego w treści złego czynu.

c. **Idiom.** Idiom różni się od innych wyrażen tym, że **jego znaczenie nie jest sumą znaczeń elementów składowych wypowiedzi**. Zwroty idiomatyczne właściwe są tylko danemu językowi, stąd ich dosłowne tłumaczenie prowadzi do nieporozumień.

Zwroty idiomatyczne nie dają się przetłumaczyć dosłownie na inny język.

PRZYKŁAD

Przykładami idiomów są zwroty: *robić z igły widły, ciepłe kluski, niedźwiedzia przysługa, brać nogi za pas, przyszła koza do woza, trafiła kosa na kamień, lepszy wróbel w garści niż gołąb na dachu*.